

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך מב, תשנ"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

לידתן של מלים

האקדמיה ללשון העברית קבעה זה לא כבר (בהתכנסה לשיבת מליאה ביום י"א בכסלו התשנ"א), שמכאן ואילך לא יאכל עוד אדם בישראל פִּנְקִיקָס; הוא יאכל רק חמיטות. בן־יהודה האכילנו חביתות, אחרי־כן באו שוחרי העברית ושמו בפינו חביתיות במקום הבלִינְצֶס, ועכשיו נוסף בעברית עוד מאכל תאוה, הוא החמיטה.

חמיטה זו אינה מלה חדשה ממש. מקורה בלשוננו מימי הביניים, אלא שלא הובררה משמעותה המדויקת, ואין המלה משמשת בימינו אלא לעתים רחוקות. ומעניין שבדרך מקרה מצאתי שנזדמנה מלה זו בתרגום של ספר בשנה שעברה, בלא שידע המתרגם על דיוני האקדמיה במלה זו ("דמעות זהב" בתרגום אליעזר כרמי, עמ' 70).

מעשה החמיטה הוא מעשה ועדה מטעם האקדמיה, הדנה במלים בשימוש כללי. הכוונה היא למלים שלשם תרגומן אין צורך במומחים מקצועיים. מלים לועזיות המופנות לאקדמיה כדי לדעת את תרגומן, ועדיין אין כנגדן מקבילה עברית – אם אין ועדה מקצועית מתאימה לדון בהן, ואם, כאמור, אין הן מצריכות מומחיות יתרה – מועברות לוועדה זו. ואם במאכל פתחנו נמשיך ונזכיר עוד מאכל חביב על הבריות, הוא הפּוֹפ־קוּרן. מעתה ייקרא בישראל פּפּוּצִי־תִירֶס. זה שמו הרשמי מכאן ואילך.

לפני כמה חודשים צללו אוזנינו מן הפריימריס. בחיינו הסוערים והמשתנים חדשים לבקרים ירדה מלה זו פלאים, אבל כדי לחשל את הברזל בעודנו חם, כמאמר הבריות, הזדרזה האקדמיה וקבעה, שאותן בחירות מועמדים אינן אלא בחירות מְקְדִימוֹת, ובקיצור מְקְדִימוֹת, ממש כמו באנגלית, שנתנה לנו את ההשראה לנוהל דמוקרטי זה, שהשם המלא בה הוא primary elections ונתקצר ל־primaries. אמנם שָׁכַךְ גל הפריימריס, אבל מובטחים אנו שבזמן מן הזמנים יציף אותנו גל חדש, והפעם, אנו מקווים, יהיה זה גל עברי טהור: המקדימות.

בתוך שאר המלים שנתלבשו לבוש חדש נמצאת גם מלה הבאה להמיר צירוף עברי, הלא היא: **מזכירה אלקטרונית**. "מזכירה" זו הייתה לצנינים בעיני נשים רבות. היא מייצגת לדעתן את היחס לעבודתן הנחותה. כשאנו מדברים על תפקידים כלשהם, בלי קשר לאדם הממלא אותם, אנו נוקטים לשון זכר: "שר", "יועץ השר", "מבקר המדינה", "חבר-כנסת" וכיוצא בהם. אבל אם מדובר בעבודה פקידותית שלא בדרגת חשיבות, מיד עוברים ללשון נקבה: "מזכירה". ומעשה שמזכירה בעלת חשיבות במוסד גבוה עמדה על כך שתיקרא מזכיר, והדברים ידועים. ביטוי לגישה זו ראו נשים בשם **מזכירה אלקטרונית**, משום שכל עיקרה הוא מענה אוטומטי, שאינו מצריך מחשבה... ראתה האקדמיה בצערן של נשים, עמדה והחליטה: מכאן ואילך אין עוד מזכירה אלקטרונית; במקומה יש **מְשִׁיבּוֹן**. נקווה, שכל הנשים תיתננה יד למעשה זה של האקדמיה, ואז עתידות הן להכריע במערכה שבין **המזכירה האלקטרונית** ובין **המשיבון**.

ועוד מלה חשובה: קומפקטי. במדינתנו הקומפקטית והמצומצמת מתבקש המונח הזה לעתים קרובות. המלה העברית לקומפקטי היא **צָמוּם**, כגון: מטבח צמום, דירה צמומה. שורשה של המלה צָמוּם אמנם אינו ידוע מן העברית, אך הוא שורש שמי ועניינו קיבוץ וצמצום, כמשמעות המלה **قَمَ** בערבית (ضمّة = התנועה קיבוץ). ואם תרצה, אף המלה עצמה היא מעין כיווץ של המלה **צמצום**, והולמת היא את המושג קומפקטי, שבעיקרו הוא דברים מקובצים על שטח מצומצם ובדרך יעילה.

ונסיים בתשדיר פרסומת: כדי לקנות את לבו של הקונה-בכוח משמיעים באוזניו את הפרסומת בזמר. זמר קטן זה נקרא באנגלית **ג'ינגל**. מעתה יש לו שם עברי: **זִמְרִיר**. אחת הדרכים לציון הקטנה היא כפל ל' הפועל (קמצוץ, רעדוד, פסיס, ועוד הרבה). הג'ינגל הוא זמר קצר, והשם **זמריר** יאה לו.

על מלים נוספות שאושרו במליאת האקדמיה – בחוברת הבאה.